

Finansdepartementet

Budgetavdelningen, Strukturenheten
fi.remissvar@regeringskansliet.se
alice.hallman@regeringskansliet.se

Famnas yttrande avseende *Goda möjligheter till ökat välbefinnande* (SOU 2024:29) och *Fler möjligheter till ökat välbefinnande* (SOU 2025:96)

Famna har inbjudits att inkomma med synpunkter på Produktivitetskommissionens delbetänkande - Goda möjligheter till ökat välbefinnande (SOU 2024:29) och slutbetänkande - Fler möjligheter till ökat välbefinnande (SOU 2025:96). Betänkandena är omfattande och berör flera områden, såväl sådana som berör och sådana som inte direkt berör Famnas bevakningsområden eller medlemsorganisationer. Vi väljer därför att fokusera på de delar och förslag som är särskilt relevanta för våra medlemmar och den idéburna välfärdssektorn. I övrigt tar vi inte ställning till utredningens förslag.

Om Famna – riksorganisationen för idéburen välfärd i Sverige

Famna är riksorganisationen för idéburen välfärd i Sverige och representerar idéburna aktörer, så kallade utförare, inom den offentligt finansierade välfärden. Famna har 85 medlemmar som utgörs av allmännyttiga aktörer som utför; sociala tjänster, kvalificerad vård, arbetsmarknadspolitiska insatser och individuell omsorg där allt överskott återinvesteras i verksamheten. Medlemmarna inkluderar både stora och små, gamla och nya organisationer. Bland medlemmarna finns BRIS, Röda Korset, Ersta Diakoni, SOS-barnbyar, Bräcke diakoni, Stadsmissionerna, Rädda barnen, Stockholms sjukhem, Unizon med fler.

Famna är part i Sveriges nationella kompetenscenter för social innovation som är inrättat vid Malmö Universitet, Mötesplats social innovation (MSI). Kompetenscentret finansieras av Europeiska Socialfonden på uppdrag av EU-kommissionen. Det är ett transnationellt samarbetsprojekt som har som syfte att professionalisera och stärka nationella kompetenscentrum för social innovation i Sverige, Frankrike, Spanien och Portugal.

Sammanfattande synpunkter

Famna välkomnar produktivitetskommissionens delbetänkande och slutbetänkande och delar kommissionens bild av att Sverige som land på många områden är framstående och högt rankat i diverse internationella mätningar. En viktig faktor för vårt välstånd är den svenska välfärdsmodellen. Mycket av det som i dag är en självklar del av det offentliga åtagandet började som idéburna initiativ, skapade av engagerade människor som såg problem och tog fram lösningar, det vill säga social innovation. A-kassan, ambulansen, BVC, hemtjänsten, hospice, folkbiblioteken, färdtjänsten och skolluncherna är bara några av alla exempel. Trots detta berör utredningen inte social innovation eller dess roll och betydelse för dagens eller morgondagens välstånd.

I slutbetänkandets inledning belyser kommissionen en delvis Sverigespecifik utveckling som rör systemen med privata utförare av välfärdstjänster i syfte att konkurrensutsätta och därmed effektivisera offentligfinansierade verksamheter. Kommissionen lyfter ”utmaningar för beslutsfattarna att styra de privata aktörernas verksamhet mot de målsättningar som gäller för den offentliga verksamheten”. Idéburen välfärdssektorn har samma drivkraft och målsättning som det offentliga. Sedan 2023 finns lagstiftning som syftar till en ökning av den idéburen välfärd genom nya bestämmelser inom LOU och LOV, som möjliggör för upphandlande myndigheter att reservera upphandlingar och valfrihetsystem till idéburna aktörer i välfärden. I våra grannländer är den idéburna välfärden nio respektive fjorton procentenheter vilket visar på att den finns en potential att tillvarata i Sverige.

Ett av det största hindret för sektorn att växa är det ökade administrativa kravet. Vi instämmer med att det finns systemhotande välfärds kriminalitet och oseriösa aktörer i välfärden, som måste elimineras och förhindras. Men kraven som ställs upp behöver vara överkomliga och möjliga för både små, stora, nyetablerade och befintliga verksamheter. Även de ökade administrativa kostnaderna till följd av ökad regelbörda, tillståndsprocesser och rapporteringskrav är förödande för mångfalden i välfärden. Viss administration krävs för en fungerande organisation, men stor administration kan emellertid vara förknippad med ineffektivitet.

I rapporten [*Bolag som brottsverktyg i assistansbranschen*](#), publicerad av Polisen via MGS Väst 2 oktober 2025, konstateras att de administrativa kontroller som satts upp inte har lyckats stoppa de kriminella aktörerna. Där står att:

Bland aktiebolag som har fått sina tillstånd de senaste fyra åren, bedöms omkring 70 procent mest troligt användas i brottslighet av sina bolagsledningar. I de allra flesta fall styrs dessa bolag av grupperingar inom välkända kriminella nätverk, och vi bedömer att bolagen primärt existerar i syfte att användas i kriminalitet.

Vi kan samtidigt konstatera att det under tidsperioden inte skett någon ökning av nya idéburna aktörer i den aktuella sektorn något som ger skäl att anta att den administrativa bördan blir ett hinder för de seriösa aktörerna men inte för de oseriösa.

Kontroller och instrument som har till syfte att förebygga och motverka kriminella krafter behöver vara i paritet med idéburna utförarens möjlighet att fortsättningsvis leverera högkvalitativa välfärdstjänster, detta får inte ta för stor del av kärnverksamheten.

Otydliga och komplexa regelverk, liksom onödigt långdragna tillståndprocesser som är dåligt anpassade till verkligheten, riskerar att hindra tillväxt av sektorn och en fortsatt social innovation vilket så väl behövs.

Famna vill betona vikten av breda samhällsekonomiska konsekvensanalyser innan beslut om nya lagar och regler fattas. Vi ser också behov av minskade rapporteringskrav och kortare handläggningstider samt att tillståndprocesser blir förutsägbara, enhetliga, stabila och rättssäkra.

Långtidsarbetslöshet får förödande konsekvenser för den enskilde individen och i förlängningen för samhället. För att minska andelen som i dag står utanför arbetsmarknaden bör matchning mot lediga jobb blir mer effektiv och tillgång till kvalitativa och anpassade arbetsmarknadsutbildningar behöver öka i omfattning. Vi ser också tydliga behov av flera insatser till individer som står långt från den reguljära arbetsmarknaden t ex en ökning av skyddade anställningar i enlighet med Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete (SOU 2025:29). Idéburen sektor har en betydande roll när det kommer till långtidsarbetslösa.

I slutbetänkandet lyfter produktivitetskommissionen behovet av arbete med förebyggande och främjande insatser inom hälso- och sjukvården, något som också är aktuellt inom socialtjänstens område i och med den nya Socialtjänstlagens ikraftträdande föregående år. Något som både kräver nya arbetssätt och investeringar. Här kan regeringsuppdraget till Folkhälsomyndigheten, Ekonomistyrningsverket och Vinnova, att förbereda,

utforma och implementera ett långsiktigt nationellt stöd för att stimulera användandet av innovativa utfallsfokuserade arbetssätt och investeringsmodeller såsom sociala utfallskontrakt, utgöra ett stöd. Då syfte med uppdraget är att göra det möjligt för aktörer att tillsammans och med nya innovativa metoder ta sig an olika samhällsutmaningar. Detta för att uppnå förbättrade sociala och hälsomässiga utfall.

Många kommuner signalerar att de saknar ekonomiska medel för att implementera den nya Socialtjänstlagens ambitioner avseende förebyggande och främjande insatser, då de behöver prioritera de akuta insatserna.

Famna delar kommissionens uppfattning om att innovationsupphandling är ett alternativ av flera som kan öka investeringsviljan genom att minska osäkerheten kring efterfrågan på framtida produkter och tjänster.

Slutbetänkandet ger stor plats åt resonemang om hur innovation och tekniska lösningar kan innebära att genombrott som leder till paradigmskiften, men liten kraft ges åt att förena flera pågående möjligheter och utmaningar som kan vävas samman. Till exempel att möta demografiska förändringar, de offentligas åtaganden och teknik. Tidigare reste delegation från Asien till Sverige för att inspireras av vår äldreomsorg och LSS-verksamhet men nu går resorna i motsatt riktning. Här kan återigen flera sektorer bidra till lösningar som samhället behöver.

Goda möjligheter till ökat välbefinnande (SOU 2024:29)

Kapitel 5 – Regelförenkling

5.6 Bedömningar och förslag

5.6.1 Regelgivningsprocessen behöver bli bättre

Bedömning: Regelgivningsprocessen behöver utvecklas och tydligt skärpas i syfte att säkerställa proportionerliga regelverk och därmed möjliggöra ökad konkurrenskraft, tillväxt och produktivitet i svenska företag. Minskad regelbörda och ökad kvalitet i regelgivningen är även av betydelse för produktiviteten i offentlig sektor samt för andra enskilda än företag. För att åstadkomma detta krävs:

- Ökad medvetenhet och ett aktivare arbete med regelförenkling i hela Regeringskansliet och hos myndigheterna.
- Tydligare och mer uppstyrd processer för att säkerställa förenklingsperspektivet i regelgivningen.

- Bättre konsekvensutredningar ex ante samt uppföljning och utvärdering av regelverkens effekter ex post.
- Att särskild kompetens rörande regelförenkling samlas hos en aktör i staten och att mer resurser tillförs för att ta fram metodstöd och stötta myndigheterna i dessa aspekter.
- Mer strukturerad dialog med de aktörer som påverkas av och har att uppfylla regelverk.
- Aktiv uppföljning och kontroll av att myndigheterna beaktar förenklingsperspektivet i sin regelgivning.
- Ansvarsutkrävande av både myndigheternas och regeringens arbete med regelförenkling.

Famna delar kommissionens bedömning, regelfrågorna har stora betydelse för förutsättningarna att driva verksamhet inom välfärden, att minska regelbörda och administrativa kostnader välkomnas av fristående aktörer.

5.6.2 Förstärkt kompetens, stöd och granskning

Förslag: Ekonomistyrningsverket (ESV) får uppdraget att hålla samman arbetet inom staten med regelförenkling, konsekvensutredningar och utvärderingar av regelverk. I uppdraget ingår att utveckla kompetensen på området, utgöra stödfunktion till myndigheter samt granska myndigheternas arbete och etablera former för dialog och inspel från näringsliv och allmänhet. ESV ges i uppdrag av regeringen att bygga upp en funktion för detta ändamål och övertar de uppgifter på området som i dag ligger på Tillväxtverket.

Famna tillstyrker förslaget.

5.6.3 Högre krav på konsekvensutredningar

Förslag: Kraven skärps på de konsekvensutredningar som ska utföras av förvaltningsmyndigheterna enligt dagens Förordning (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.²² Konsekvensutredningen ska påbörjas så tidigt som möjligt och stå i proportion till förslagets eller beslutets omfattning och effekter. Utöver dagens bestämmelser ska konsekvensutredningarna vad gäller myndigheternas föreskrifter innehålla:

- En samhällsekonomisk analys som inkluderar en bedömning av de nyttor som reglerna beräknas skapa i förhållande till de kostnader som reglerna beräknas orsaka för företag men även för andra enskilda och offentlig sektor. Myndigheten bör tydligt motivera och påvisa att regelverkets positiva effekter överstiger de negativa, både på kort och lång sikt. Om den samhällsekonomiska analysen visar att regeländringen skulle innebära inte oväsentliga negativa nettoeffekter ska regeringens medgivande att besluta föreskrifterna inhämtas.

Detta bör stadgas i förordning (2014:570) om regeringens medgivande till beslut om vissa föreskrifter. Regeringen bör samlat redovisa sådana medgivanden, bl.a. i sin rapportering till riksdagen (se vidare nedan).

- En bedömning av den samlade befintliga regelmassan på området i syfte att dels identifiera förenklingar som kan kompensera för eventuella kostnader för företagen som de före-slagna regelförändringarna innebär, dels utröna om det finns behov att genomföra en fördjupad analys (utvärdering) av det samlade regelverket i syfte att identifiera möjliga förenklingar.
- En redogörelse för de samråd som ägt rum med företag och andra som kan påverkas av de föreslagna regelförändringarna.
- En bedömning av om tillämpningen av regelverket i någon del skulle bli mer effektiv genom ökad samverkan mellan berörda myndigheter.
- En bedömning av möjligheterna att genom digitala lösningar underlätta och minska företagens och andra enskildas kostnader för att uppfylla regelverket.
- En bedömning av möjligheterna och lämpligheten i att tillämpa så kallade regulatoriska sandlådor eller annan försöksverksamhet för att testa och utforma reglerna på ett sätt som i möjligaste mån begränsar företagens kostnader och andra negativa konsekvenser.
- En redogörelse för hur regelförändringens konsekvenser kan följas upp eller utvärderas. Myndighetens slutsatser avseende punkterna ovan ska motiveras och dokumenteras.

Förslag: Den granskande funktionen på ESV ges återremitteringsrätt på konsekvensutredningar som görs av statliga förvaltningsmyndigheter. Föreskrifter får inte beslutas förrän ESV har godkänt konsekvensutredningen. Även här bör dock en proportionalitetsprincip gälla. Bland annat ska rutinmässigt återkommande beslut av mer administrativ karaktär som exempelvis fastställande av prisbasbelopp, statslåneränta etc. vara undantagna.

Famna tillstyrker kommissionens förslag, det är av stor vikt att synliggöra konsekvenser vid regeländringar. Dels för att tydligt motivera och påvisa att regelverkets positiva effekter överstiger de negativa, dels för att bilda sig en uppfattning av konsekvenser för fristående aktörer. Vid upprepande tillfällen har Famnas medlemmar som "företag" och som arbetsgivare behövt bära administrativa, och ekonomiska konsekvenser av förändringar utan stöd från myndigheter och i fler fall även behövt bedöma omfattningen av de nya regelverken för att möta stundande förändringar på bästa vis.

5.6.4 Inhämta synpunkter från näringsliv och andra

Bedömning: Staten bör regelbundet och strukturerat inhämta synpunkter och förslag från företag och andra berörda i syfte att identifiera möjligheter till förenklingar av regelverk.

Förslag: Ekonomistyrningsverket (ESV) ges i uppdrag att ansvara för inhämtning, bearbetning och vidare hantering av inkomna synpunkter och förslag. ESV ska beakta synpunkterna i sitt arbete med regelförenkling. Företag ska kunna lämna sådana synpunkter och förslag via webbplatsen verksamt.se. Applikationen utvecklas i denna del så att även kommuner, regioner och statliga myndigheter kan använda den för att lämna synpunkter och förslag. Inkomna synpunkter och förslag ska regelbundet kommuniceras till ansvarigt departement och myndighet. ESV ska årligen sammanställa de synpunkter som inkommit och redovisa dessa i en särskild skrivelse till regeringen.

Famna delar bedömningen och tillstyrker förslaget, det är viktigt att på ett systematiskt sätt involvera berörda parter och ge dem möjlighet att lämna synpunkter på både befintliga och kommande regler. Vi vill flagga för att det är av stor vikt att särskilja idéburna, icke vinstutdelande aktörer, från kommersiell vinstdrivande aktörer för att förstå de olika förutsättningarna och behoven.

Genomför förenklingskampanjer

Förslag: Genomför regelförenklingskampanjer med bl.a. den danska kampanjen "Meld en regel" som förebild. Det kan ske sektorsvis genom att myndigheter får i uppdrag att genomföra kampanjer inom t.ex. vård, äldreomsorg, byggande, tillståndsprövning, social tjänst, polis m.m.

Famna tillstyrker kommissionens förslag, det är av vikt att berörda parter involveras på ett systematiskt sätt och som kommissionen föreslår bör i första hand företag ges en möjlighet att lämna synpunkter på regelverk i ett inledande utvecklingsskede.

5.6.5 Alla regelverk ska följas upp eller utvärderas

Konsekvensutredningar gällande föreskrifter ska uppdateras efter tre år

Förslag: Vad gäller förvaltningsmyndigheters föreskrifter ska konsekvensutredningen som föregick beslutet om föreskrifterna uppdateras inom tre från ikraftträdandedatumet. Den uppdaterade konsekvensutredningen ska skickas till ESV som ska godkänna den på samma sätt som den ursprungliga konsekvensutredningen (se tidigare avsnitt). ESV ska hålla ett register över genomförda konsekvensutredningar samt tillse att uppdatering av dessa sker. En översiktlig sammanställning, inklusive bedömning av hur myndigheterna uppfyller kraven, ska ingå i ESV:s rapportering till regeringen.

Famna tillstyrker kommissionens förslag.

Nya lagar och förordningar ska utvärderas inom fem år

Förslag: Lagar och förordningar med betydelse för företag, individer eller offentlig sektor ska utvärderas inom fem år efter att de har trätt i kraft. Detta ska anges i beslutet om de nya reglerna. Det ska också anges vilken myndighet som är ansvarig för att utvärderingen sker.

Uppdraget att utföra utvärderingen bör läggas på relevant analys- och utvärderingsmyndighet eller genomföras i särskild form på uppdrag av regeringen, exempelvis som en SOU. Regeringen ska årligen till riksdagen redovisa vilka utvärderingar som har genomförts samt vilka åtgärder för förenkling som vidtagits med anledning av utvärderingarnas resultat. Kravet på utvärdering samt påföljande process bör stadgas i lag.

Famna tillstyrker förslaget det är viktigt att över tid säkerställa att regelverkets positiva effekter överstiger de negativa. Det även rimligt och logisk att regelverken behöver justeras efter de förändringar som skett i samhället. Det är viktigt att ta hänsyn till att det finns aktörer med olika logiker och drivkrafter i välfärden, som kan uppleva regelverk på helt skilda sätt.

Utvärdera även befintliga regelverk

Bedömning: Det bör genomföras utvärderingar även av befintliga regelverk. Sådana utvärderingar ska innehålla samma analyser och redogörelser som de obligatoriska utvärderingar som ska ske av lagar och förordningar efter fem år. Utvärderingarna kan initieras av särskilda analys- och utvärderingsmyndigheter, den nya förenklingsfunktion som föreslås inrättas på ESV eller av regeringen. Utgångspunkten bör vara att prioritera områden där förenklingar bedöms ha störst positiv potential. Regeringen ska årligen redovisa detta arbete redovisningen till riksdagen.

Famna delar bedömningen.

5.6.8 Tydliggör myndigheternas arbete för produktivitet och tillväxt

Bedömning: Det bör tydliggöras att myndigheter som tillämpar regler som påverkar företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt ska beakta företagens särskilda förutsättningar i sitt arbete i förhållande till företagen. Detsamma gäller förutsättningarna för andra enskilda samt offentlig sektor. Det handlar till del om ett förtydligande av den serviceskyldighet som redan i dag följer av 6 § Förvaltningslagen (2017:900). Regeringen bör aktivt integrera perspektivet i sin styrning av respektive myndighet och ge myndigheterna förutsättningar att fullgöra uppgiften.

Förslag: Perspektivet tydliggörs i instruktionerna för relevanta myndigheter. Ekonomistyrningsverket ges i uppdrag att rikta kunskapshöjande insatser till myndigheterna för ändamålet. Befintliga möjligheter till minskad regelbörda bör nyttjas

Bedömning: Sverige bör vid implementeringen av EU-regelverk i möjligaste mån beakta effekter på företagens kostnader, produktivitet, konkurrenskraft och förutsättningar i övrigt liksom effekter för individer och offentlig sektor. I detta syfte bör följande principer tillämpas:

- Sverige bör inte överimplementera EU-lagstiftning. För att säkerställa detta bör Sverige arbeta systematiskt med s.k. grannlandskontroller för att i nära dialog med i första hand de nordiska länderna säkerställa att implementeringen inte går längre än nödvändigt.
- Betungande regler bör träda i kraft så sent som möjligt.
- Möjligheterna till flexibilitet och undantag bör utnyttjas.

Även effekterna på andra enskilda och den offentliga sektorn måste tas hänsyn till.

Famna delar bedömningarna och tillstyrker förslaget.

5.6.10 Åtgärder för att underlätta företagens uppgiftslämnande

Bedömning: Regeringen bör genomföra kvarvarande förslag från utredningen Uppgiftslämnarservice för företagen (SOU 2015:33). Förslagen bör genomföras genom att:

- Företagen genom en e-tjänst på verksamt.se får en tydlig bild av vilka uppgiftskrav från olika myndigheter som angår den egna verksamheten. Regeringen kan behöva slå fast detta krav på myndigheterna i en förordning.

Famna delar bedömningen och tillstyrker förslaget, det bör skapas ett system som samlar och förenklar företagens bild av vilka uppgiftskrav som gäller för deras verksamheter.

Kapitel 11 – Policyutveckling och försöksverksamhet

11.2.1 Utveckla metodstöd och vägledningar för försök i offentlig sektor

Förslag: Regeringen bör säkerställa att metodstöd och vägledningar för offentlig sektors medverkan i försöksverksamheter tas fram, sprids och används.

Famna tillstyrker förslaget och anser att det kan vara gynnsamt att utveckla metodstöd för försök i offentlig sektor i Sverige. Det är dock viktigt att detta

inte blir en intern aktivitet med akademien utan att övriga sektorer involveras i de områden där de har erfarenhet och kunskap. T ex har idéburna aktörer ett förtroendekapital hos invånare som är gynnsamma i utvecklingen av formerna för socialtjänstens arbete med komplexa insatser till utsatta grupper. Vi vill påminna om att försöksverksamhet inte endast ska gälla arbetssätt utan också nya förhållningsätt, dvs att gå från aktivitetsmätning till utfallsfokus, men även till att inbegripa nya finansierings- och investeringsmodeller. En statlig garantifond hade främjat nya investeringsmodeller. Vi vill samtidigt passa på att uppmärksamma att det finns kunskap att inhämta om social innovation hos Mötesplats social innovation (MSI) som finns vid sex lärosäten i Sverige från Luleå i norr till Malmö i söder: Högskolan i Borås, Jönköping University, Luleå tekniska universitet, Malmö universitet, Umeå universitet och Örebro universitet. Men också vid Nationellt kompetenscenter för social innovation som finns inrättat i MSI. Vi instämmer med kommissionens bedömning att bäst resultat skulle erhållas om en nationell koordination sker, dock med möjligheten att testa nya lösningar på flera platser parallellt.

11.2.2 Utveckla arbetet med regulatoriska sandlådor

Förslag: Regeringen ger i uppdrag till ett antal myndigheter att utreda förutsättningarna för s.k. regulatoriska sandlådor inom sina verksamhetsområden. En regulatorisk sandlåda är ett begrepp för försöksverksamheter som inkluderar, eller förutsätter, utveckling av regelverk. Det kan handla om reglering som medger undantag för olika typer av krav, i syfte att kunna testa nya produkter och tjänster eller nya policyförslag i begränsad skala.

En regulatorisk sandlåda kan ge möjlighet för regelgivaren att testa olika typer av reglering och hur dessa kan förändras för att t.ex. möjliggöra innovation, höja effektiviteten eller reducera olika oönskade konsekvenser. Det ger också möjlighet för företag att testa innovationer genom att det offentliga på vissa villkor anpassar eller tar bort olika krav. En regulatorisk sandlåda kan också genomföras på teoretisk nivå genom ett antal workshops där ansvariga regelgivare och företagsrepresentanter tillsammans diskuterar hur regelverk skulle kunna förändras för att uppnå effektiviseringar och förenklingar.

Famna tillstyrker förslaget, det krävs förbättrade möjligheter att använda regulatoriska sandlådor, för att öka förmågan till experimenterande och innovation. Social innovation och dess effekter är underutnyttjade i Sverige, många gånger utgör de regulatoriska hindren en tröskel att implementera och testa nya lösningar tillsammans med den offentliga nyttoberaren. Även här vill vi uppmärksamma att kunskap och samtal med fördela kan föras med Mötesplats social innovation som finns vid sex lärosäten.

11.4.1 Skapa en samordningsfunktion i Statsrådsberedningen för prioriterade sektorsövergripande frågor

Förslag: Skapa en samordningsfunktion i Statsrådsberedningen (SB) för att driva prioriterade departementsövergripande frågor. Uppgiften blir att samordna medarbetare från berörda departement utifrån en övergripande problemformulering samt att ta fram analyser och förslag som från en systemnivå är de mest ändamålsenliga.

Famna tillstyrker förslaget, det finns redan idag fler komplexa samhällsutmaningar, inte minst inom områden som välfärden ska möta. Komplexa samhällsutmaningar kräver ett strukturerat, tvärdisciplinärt och holistiskt förhållningsätt. Samhällets komplexitet förväntas inte minska inom överskådlig tid. Samordningsfunktionen är avgörande för att lösa dessa utmaningar.

Fler möjligheter till ökat välbefinnande (SOU 2025:96)

Kapitel 5 – Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

5.3.5 Stärk de nationella yrkesprogrammen på gymnasial nivå

Förslag: Inrätta en ny nationell yrkesutbildning på gymnasial nivå med lägre studietakt och sänkta behörighetskrav. Med en mer koncentrerad utbildning, med något lägre studietakt, kan fler ges möjlighet att klara utbildningen

Famna tillstyrker förslaget som kan ge unga en ny väg till ett hållbart arbetsliv, det finns ett stort behov av flera vägar till arbete.

5.3.10 Stärk arbetsmarknadsutbildningen

Förslag: Öka antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning

Förslag: Definiera målgruppen för arbetsmarknadsutbildning i högre utsträckning utifrån den arbetssökandes jobbchanser efter avslutad utbildning snarare än tiden i arbetslöshet.

Famna tillstyrker förslaget i sin helhet.

Förslag: Dela upp Arbetsförmedlingens upphandlingar av arbetsmarknadsutbildning i regionala kontrakt för att minska risken för och konsekvenserna av överprövningar.

Famna tillstyrker förslaget i sin helhet med motiveringen att det finns behov av att avtala kontrakt regionalt bland annat för att öka möjligheten för regionala aktörer att lämna anbud samt att behovet av variation finns.

Kapitel 11 - Kriminalitet och tillit

Välfärdsbrott som begås på konkurrensutsatta välfärdsmarknader får negativa konsekvenser för seriösa välfärdsaktörer. Ökade generella krav och kontroller har en tendens att begränsa seriösa aktörer och ta resurser från patienter och brukare.

11.3.1 Förändrat perspektiv kring privata utförares lämplighet

Bedömning: I stället för att den upphandlande eller tillståndsgivande myndigheten ska påvisa huruvida en privat aktör är olämplig, bör det åligga den privata aktören att regelbundet och löpande kunna påvisa sin lämplighet.

Famna delare inte kommissionens bedömning, ansvaret ska inte förskjutas till idéburna aktörer som redan idag är betygda av arbetsbörda till följd av kontroller, tillståndprocesser, återrapportering etc. Lämplighetsbedömning är en viktig del vid tillståndsgivning.

11.3.2 Revidera eller upphäv lagen om valfrihetssystem

Förslag: Lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV) revideras för att möjliggöra starkare grindvaktsfunktioner mot kriminella och oseriösa aktörer. Om det inte bedöms vara möjligt att uppnå med en revidering av lagstiftningen bör LOV upphävas i sin helhet.

Famna avstyrker förslaget, Famna är givetvis för att kraftigt försvåra för kriminella och oseriösa aktörer att ta sig in på välfärdsmarknaden, men det är inte och ska inte vara LOVs uppgift att agera "grindvakt" det ska kontrollmekanismerna som finns eller skapas ha som uppdrag.

LOV innebär många gånger mer långsiktiga förutsättningar för idéburna och kommersiella alternativ att driva och utveckla verksamheter, något som är gynnsamt för kvaliteten och mångfalden. Möjligheten att ansluta sig till valfrihetssystemet över tid är viktigt, då det ger lägre trösklar för nyetablering av seriösa aktörer. Konkurrensverket har fått i uppdrag att lämna förslag som bidrar till att kriminella eller oseriösa aktörer utesluts från valfrihetssystemen, detta bör inväntas. Dock förstår vi det problematiska med att få kommuner och regioner arbetar systematiskt med uppföljning mer än till att hantera kraftiga avvikelser (Brå 2022). Vi har stora farhågor kring möjligheterna för seriösa idéburna, icke vinstdrivande aktörer att kunna etablera sig på områden som

kräver stora investeringar om LOV tas bort. Upphandlingar kan vara lämpliga ibland men saknar den långsiktighet som LOV innebär.

11.3.3 Tillståndsplikt och uppgiftslämnandeskyldighet

Förslag: Uppgiftslämnandeskyldighet ska gälla för privata utförare av hälso- och sjukvård.

Famna tillstyrker förslaget, men påminner om att det redan idag är det tungt administrativt för idéburna aktörer i välfärden, välgrundade antagande ska ligga till grund för begäran om uppgifter.

Förslag: Tillståndsplikt införs för ytterligare verksamheter inom hälso- och sjukvården, däribland primärvård.

Famna tillstyrker förslaget förutsatt att kostnader, handläggningstider och processen i sin helhet ses över enligt ovan.

Förslag: Kraven för att erhålla tillstånd att bedriva offentligt finansierad verksamhet skärps och beviljas endast om utförare bedöms uppvisa särskild lämplighet. En vandelsprövning ska göras vid utfärdande av nya tillstånd och befintliga tillstånd ska lättare kunna återkallas.

Famna förstår behovet av tillstånd och att utförare behöver bedömas som lämpliga men vandelsprövning behöver ske på ett rättssäkert sätt.

Förslag: Möjligheten att förvärva tillståndspliktiga verksamheter med aktiva tillstånd begränsas.

Famna delar bilden av att förvärv av verksamheter med aktiva tillstånd kan innebära en risk så som tillstånden hanteras idag men kan inte tillstyrka förslaget då det inte är tydligt vilka begränsningar det skulle kunna komma att innebära.

Famna delar utredningens syn att det är av stor vikt att en aktiv tillsyn följer av beviljade tillstånd. Myndigheterna behöver ges tillräckliga förutsättningar för att kunna utföra regelbunden tillsyn samt agera på inkomna tips. Tillstånd utan aktiv tillsyn riskerar annars att skapa en falsk trygghet för såväl beställare som för patienter och brukare.

Att förvärva en verksamhet med avtal innebär idag en betydligt snabbare process att utöka sin verksamhet eller etablera sig på nya orter och innebär dessutom avsevärt lägre kostnader i form av framförallt utebliven stilleståndstid. För idéburna aktörer är det en viktig möjlighet då det minskar den ekonomiska investeringen och risken. Krav på lokal för att erhålla tillstånd skapar ett moment 22, som förvärv kan kringgå. Vi vill också påminna att de

långa handläggningstiderna skapar en orimlig tröskel för att t ex bedriva HVB utifrån de behov den idéburna aktören identifierat, som förvärv kan kringgå.

Kommissionen inser att förslaget kan innebära en begränsning för seriösa företagare som önskar att snabbt kunna växa genom förvärv, eller som av andra legitima skäl vill göra en förändring i ägarstrukturen. Famna delar bedömningen att detta förslag försvårar för seriösa aktörer men delar inte Kommissionens bedömning ”att nyttan för de seriösa företagarna överstiger den administrativa kostnaden” som en ny tillståndsprövning i de fallen skulle kunna innebära.

Självfallet anser Famna att IVO:s tillståndsprövning, huruvida en verksamhet uppfyller vissa uppställda krav och regler, samt gör en ägar- och ledningsprövning är av stor betydelse, men det ska inte sätta krokben för seriösa idéburna aktörer. Att ansöka om tillstånd ska vara relativt enkelt, avgifter anpassade till verksamhetens storlek (vi ser gärna en avgiftstrappa), snabba handläggningstider. När det, som framgår av polisens rapport, bedöms att 70% av de aktiebolag inom assistans som har beviljats tillstånd under en 4 års period har kriminella syften torde det vara uppenbart att tillståndsprövningen är otillräckligt eller felaktigt utformad.

Det kan finnas skäl att se över förutsättningarna vid förvärv men i en sådan översyn behöver hänsyn tas till risken för att seriösa aktörer är de som begränsas i högre utsträckning än de som förslaget syftar till att begränsa. Med ett mer riskbaserat arbetssätt hos kontrollmyndigheten skulle seriösa aktörer kunna stoppas även om förvärv fortsatt möjliggörs. Särskilt bör beaktas att förnyade ägar- och ledningsprövningar bör ta hänsyn till om aktören redan bedriver annan tillståndspliktig verksamhet med bedömd god kvalitet.

11.3.4 Samla, dela och tillgängliggöra information

Förslag: Ett utförarregister för privata utförare av all offentligt finansierad verksamhet införs.

Bedömning: Möjligheterna för kommuner, regioner och myndigheter att dela information sinsemellan bör förbättras. Rättsvårdande myndigheter bör i större utsträckning få lämna information och underrättelser till kommuner, regioner och myndigheter när sådan information bedöms vara användbar.

Registret föreslås också knytas till det system för betygssättning av leverantörer som föreslås i kapitel 15 Offentlig upphandling, där betygssättningen ska kunna utgöra en grund vid framtida upphandlingsbeslut

Famna tillstyrker förslaget och delar kommissionens bedömning. Dock vill vi flagga för att det registret kan komma att premiera aktörer som funnits länge och försvårar för nyetablerade och nystartade verksamheter som tillkommer, detta hinder behöver registret ta hänsyn till och undanröja.

11.3.5 Offentlighetsprincip för offentligt finansierad välfärd

Förslag: Offentlighetsprincipen ska gälla för alla offentligt finansierade välfärdsverksamheter.

Famna avstyrker detta förslag, som skulle medföra oproportionerlig administration för idéburna aktörer och ta resurser från det som är verksamhetens huvuduppgift, dvs kärnverksamheten. Även om offentlighetsprincipen innebär en viss belastning även för offentliga verksamheter så finns det en risk att systemet skulle komma att missbrukas från enskilda eller aktörer som kan komma att försöka använda det som metod för att försvåra eller till och med omöjliggöra för en enskild aktör att bedriva verksamhet. Det krävs inte så omfattande insatser från en enskild person för att utgöra en enorm belastning för en enskild verksamhet. Det skulle i ett sådant fall då systemet missbrukas dels innebära att resurser tas till hanteringen som egentligen är avsedda för verksamheten och i förlängningen, om verksamheter tyngs så mycket av det att de behöver läggas ner, så påverkar det långsiktigt tillgången och kvaliteten.

11.3.6 Lägre krav för uteslutning och lättare att säga upp avtal

Bedömning: Kraven för uteslutning av leverantörer vid upphandling bör sänkas och bli enklare att tillämpa för beställare.

Famna delar bedömningen, det finns skäl att anta att en aktör inte kommer att utföra verksamheten på ett seriöst eller klanderfritt sätt ska denna uteslutas vid upphandlingar. Vi delar även utredningens resonemang om att aktörer som utesluts från valfrihetssystem till följd av oegentligheter ska kunna uteslutas vid upphandling även om nytt bolag bildats.

Bedömning: Det bör bli lättare för offentliga organisationer att säga upp avtal med upphandlade aktörer.

Famna delar inte bedömningen, i avtalet framgår på vilka grunder ett avtal får sägas upp, detta anser vi vara tillräckligt.

11.3.7 Skärpta krav och möjlighet att ta ut avgifter för kontroll

Förslag: Det kommunala ansvaret för kontroll och uppföljning av verksamheter som lämnats över till privata utförare skärps.

Famna tillstyrker förslaget då vi anser att det är problematiskt att få kommuner och regioner arbeta systematiskt med uppföljning längre än till att hantera kraftiga avvikelser (Brå 2022)

Förslag: Kommuner och regioner ges rätt att ta ut avgifter från privata utförare för den kontroll som utförs enligt bestämmelserna i kommunallagen (2017:725).

Famna avstyrker förslaget, det är inte den kontrollerade parten som ska stå för kostnaderna, kontroller i sig utgör redan idag en resursbörda för idéburna aktörer, eller alla fristående aktörer, som tar resurser från kärnverksamhet.

Kommissionens bedömning att det ligger i de seriösa företagens intresse att kriminella och oseriösa aktörer inte tillåts verka och därmed skulle anses välkomna både kontroller och kostnader kopplade till dessa, är märkliga. Ett intresse är inte likställt med att konsekvenser välkomnas. Idéburna aktörers primära syfte är att driva kvalitativa verksamheter som möter målgruppers behov, att bidra till brottsbekämpning kan göras i sådan utsträckning att det inte påverkar kärnuppdraget allt för negativt.

11.3.11 Förändra systemet med personlig assistans

Bedömning: Systemet med personlig assistans bör förändras för att motverka att kriminella och oseriösa aktörer verkar inom systemet. Om förändringar inom nuvarande system inte kan genomföras på ett sätt som framgångsrikt utestänger kriminella och oseriösa aktörer bör strukturen förändras, t.ex. genom att återta driften till att endast ske i offentlig regi.

Famna instämmer i bedömningen och hänvisar till Fremias remissvar för nyansering och resonemang om vägen framåt.

Kapitel 15 Offentliga upphandlingar

15.3.1 Systematisk användning av erfarenheter

Bedömning: Den offentliga sektorn bör i högre grad utnyttja erfarenheter av tidigare leverantörsrelationer vid tilldelning av nya kontrakt.

Förslag: Inför ett system där upphandlande organisationers erfarenhet av olika leverantörer kan registreras i syfte att kunna använda dessa erfarenheter som grund för tilldelning av kontrakt i andra upphandlingar.

Famna delar bedömningen och tillstyrker förslaget.

15.3.2 Bättre inkösuppgifter

Bättre uppgifter från hela inköpsprocessen

Förslag: Sammanlänkade uppgifter om hela inköpsprocessen och hela inköpsvolymen bör samlas in i syfte att förbättra möjligheterna för analys och utvärdering. Upphandlingsmyndigheten bör samla in de uppgifter som dagens system tillåter och över tid bredda mängden i takt med att digitaliseringen av inköps-processen går framåt. Dessa uppgifter bör erbjudas som öppna data där

så inte är olämpligt av säkerhetsskäl, integritetsskäl eller av hänsyn till företagshemligheter.

Famna tillstyrker förslaget.

Förslag: Bredda kravet på elektroniska inköp till hela den offentliga sektorn.

Famna tillstyrker förslaget.

En statlig annonsdatabas

Förslag: Etablera en statlig annonsdatabas med en roll likt EU:s gemensamma annonsdatabas Tenders Electronic Daily (TED) men för samtliga upphandlingsannonser i Sverige.

Famna tillstyrker förslaget, en annonsdatabas kommer möjliggöra för flera aktörer att lämna anbud på offentliga upphandlingar.

15.3.4 Stärkt nationellt upphandlingsstöd

Utökat upphandlingsstöd

Förslag: Stärk Upphandlingsmyndighetens upphandlingsstöd.

Famna tillstyrker förslaget och påminner om att det inom LOU finns möjlighet för offentliga aktörer att reservera kontrakt eller delar av kontrakt till idéburna aktörer i välfärden, en bestämmelse som infördes för att möjliggöra för mer idéburen välfärd i Sverige. Famna upplever att upphandlande myndighet i vissa mån inte använde de möjligheter som finns utan håller sig till lagrum och processer som de blivit trygga med, något som naggar upphandling som verktyg i kanten.

15.3.5 Färre överprövningar och effektivare handläggning

Högre tröskel för överprövning

Förslag: Det bör bli svårare för leverantörer att få upphandlingar överprövade, bl.a. genom införandet av en avgift.

Famna avstyrker förslaget, idéburna aktörer som överklagar upphandlingar är försvinnande få och tröskel är redan idag hög och skulle bli ännu högre med kommissionens förslag.

Kapitel 16 Konkurrens inom välfärdssektorn

16.4.2 Höga krav för att delta på en kvasimarknad

Bedömning: Det bör generellt ställas höga krav på aktörer för att få delta på en kvasimarknad. Att kraven uppfylls bör säkerställas både genom kontroll vid aktörers inträde och genom löpande tillsyn.

Famna tillstyrker förslaget.

16.4.3 Bygg in fler konkurrensfrämjande mekanismer

Bedömning: Det bör införas fler konkurrensfrämjande mekanismer i kvasimarknader, exempelvis standardval som premierar de bästa aktörerna.

Famna tillstyrker att frågan om konkurrensfrämjande mekanismer utreds vidare för att bland annat överväga konkurrensfrämjande mekanismer som styr mot kvalitet. Vid en sådan översyn bör även övervägas hur icke vinstdrivande aktörer ska kunna premieras i en sådan valmodell.

Kapital 17 Hälso- och sjukvård

17.3.1 Stärkt primärvård med tillräcklig resurstilldelning

17.3.2 Kravet på regionerna att tillämpa LOV tas bort

Förslag: Kravet på regionerna att tillämpa lagen (2008:962) om valfrihetssystem som upphandlingsform för primärvård tas bort.

Famna avstyrker detta förslag skarpt, LOV har möjliggjort för fristående utförare att anslut över tid, valfrihet till patienten och bidragit till mångfald.

17.3.3 Ersättningssystem och beskrivningssystem

Förslag: Socialstyrelsen ska rikta stöd till vårdens huvudmän när de utformar sina ersättningssystem. Syftet är att skapa en större enhetlighet, främja kontinuitet, motverka förekomsten av oönskade incitament, minska detaljregleringen och fasa ut s.k. lågvärdevård.

Förslag: Socialstyrelsen ska se över hälso- och sjukvårdens beskrivningssystem och förändra dessa för att stimulera en överföring av vård till öppnare vårdformer på lägsta effektiva omhändertagandenivå.

Famna tillstyrker förslagen men vill uppmärksamma på vikten av att det säkerställs att ersättningarna följer kostnaderna då vårdinsatser flyttas från specialistvård till primärvård, särskilt bör detta beaktas för externa utförare. Statliga medel till regionerna för omställning behöver följa med hela vägen ut till utförarna annars finns risk att ansvar och kostnader flyttas till primärvården utan att detta åtföljs av nödvändiga resurser.

17.3.5 Strategiskt ansvar för kompetensförsörjning och vårdinfrastruktur

Förslag: Staten ska ta ett tydligare strategiskt ansvar för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning.

Famna tillstyrker förslaget, kompetensförsörjning till både vården och omsorgen är en av de största utmaningar vi som samhälle står inför. Det kommer krävas ett omfattande arbete för att möta kommande års behov. Redan idag är situationen kritisk för fler branscher och det är viktigt att de förändringar som sker tillsammans kan skapa en grund för förändring.

17.3.9 Hälso- och sjukvårdens digitalisering

Bedömning: Staten bör ta ett större ansvar för och tydligare styra centrala delar av vårdens digitalisering.

Famna tillstyrker förslaget

Bedömning: Välfungerande digitala systemlösningar har potential att minska den tid och de resurser som i dag går till administration.

Famna delar bedömningen och tillstyrker förslaget men vill poängtera att slutsatsen är beroende av att systemlösningarna i sin utformning möter de reella behoven vid användandet och för övriga är av god kvalitet. Systemlösningar som har till syfte att minska administration bör i större utsträckning vara framtagna tillsammans med professioner som kommer använda systemet i sitt dagliga arbete.

Bedömning: Hälso- och sjukvårdens data bör i högre utsträckning kunna nyttjas för primär- och sekundäranvändning.

Famna tillstyrker förslaget.

17.3.10 Vikten av prevention

Bedömning: Preventionsinsatser bör stärkas och prioriteras.

Förslag: Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen ges ett gemensamt uppdrag att utforma ett nationellt reformprogram för stärkt egenvård samt beskriva vilken avlastning det skulle kunna innebära för hälso- och sjukvården.

Famna delar kommissionens bedömning och tillstyrker förslaget. Det preventiva arbetet behöver stimuleras och ekonomiska medel avsättas för att det ska ske i praktiken. Sverige har det folkhälsopolitiska ramverket med mål och delmålområden men som är komplext att integrera i verksamheter, det finns en diskrepans mellan teori, strategi och praktik. Det är en svår balansgång mellan det strategiska arbetet inom välfärdens verksamheter å ena sidan och det operativa arbetet på golvet å andra sidan.

Men vi är i behov av mer förebyggande och främjande insatser då det minskar den enskildes lidande och bidrar till kostnadsbesparingar.

Å Famnas vägnar,
Aleksandra Wasso,